

INTRODUCERE

Am ajuns la cea de-a zecea ediție a simpozionului! La capătul unui deceniu, înainte de a ne referi strict la temă – canonul școlar –, nu ar fi lipsită de interes o rapidă rememorare.

În anul 2000, un grup de profesori de română de la Liceul *Gh. Șincai* din Cluj și câțiva didacticieni de la catedra de metodică a UBB Cluj făceau parte din cel mai mare și mai cu impact program educațional, inițiat de Centrul Educația 2000⁺. Au propus Centrului un proiect cu două puncte importante: organizarea unei întâlniri a profesorilor de română din cele opt județe implicate în primul „val” al programului și editarea unei reviste de didactică a limbii și literaturii române. Proiectul odată aprobat, în mai 2000 a avut loc prima ediție a simpozionului de didactică. Tema: *Textul literar. Competențe interpretative și evaluare*. Tot atunci, s-a lansat revista „Perspective” cu tema *Scrierea*. Au participat în jur de 50 de persoane din Cluj, București și din alte câteva județe, reacțiile fiind nesperat de bune. Privind retrospectiv, cred că au contribuit câțiva factori: temele propuse răspundeau intereselor imediate ale profesorilor puși în situația de a se „reforma” din mers pentru a răspunde cerințelor unei noi programe de limba și literatura română, bazată pe modelul comunicativ; atmosfera de lucru era antrenantă și deschisă, căci nu mai exista o barieră între universitari și preuniversitari: toți aveau același scop; activitățile propuse valorificau experiențele de la clasă. Să nu uităm entuziasmul începutului de drum. La simpozion s-a născut ideea înființării unei asociații care să susțină revista și cea a organizării anuale a unei întâlniri. Asociația s-a înființat în aprilie 2001. De atunci, în fiecare toamnă, la Cluj (cu o singură excepție, în 2002 la Timișoara), a avut loc o astfel de întâlnire. Remarcăm astăzi cu o anume satisfacție că, într-o lume atât de dinamică, supusă unor schimbări rapide și nu întotdeauna dintre cele mai fericite, cu un învățământ în care, în ultimii 20 de ani, fiecare ministru a început „adevărata reformă”, Simpozionul național de didactică al profesorilor de limba și literatura română ANPRO s-a dovedit o instituție de remarcabilă stabilitate și coerență. Scopul și obiectivele au fost formulate mai clar odată cu ediția a II-a, când simpozionul a căpătat acoperire națională, iar numărul participanților s-a triplat: a reuni periodic o largă comunitate de practicieni și experți în didactică direct implicați în funcționarea sistemului educațional pentru a dezbate problemele cardinale ale studiului disciplinei, urmărind trei obiective generale:

- *un obiectiv teoretic* – circumscrierea și analizarea problematicii propuse pentru dezbateri prin raportare la programe și manuale, obiectiv realizat din perspectivă sincronică și diacronică;
- *un obiectiv practic* – conturarea unor strategii de predare a disciplinei, menite să formeze gustul estetic, să întretină bucuria lecturii și să formeze cititori autonomi;
- *un obiectiv relațional* – crearea unui spațiu comun de reflecție, menit să contribuie la realizarea unor legături viabile între participanți (profesori de liceu și de gimnaziu, învățători, editori, scriitori, universitari, membri în organisme de decizie ministerială) și a unor noi posibilități de colaborare profesională.

La acestea se adaugă obiectivele specifice referitoare la consolidarea capacităților de observare și analiză a practicilor didactice actuale în vederea unei mai bune înțelegeri a transformărilor pe care disciplina limba și literatura română le-a suportat în ultimii ani.

Obiectivele mari și scopul au rămas neschimbate, cu toate că formele de manifestare au suferit anumite modificări, prin care, de altfel, nu s-a făcut decât să se umple cu sens termenul de „simpozion”, pe care l-am folosit poate prea grăbiți la prima ediție. Plenurile, susținute de universitari și de specialiști din domeniul educației, trasează liniile directoare ale activităților. Acestea se desfășoară în grupuri simultane de discuții. Tot simultan, au loc ateliere ce simulează situații concrete de la clasă. S-au introdus de curând sesiuni de postere, care permit o prezentare a proiectelor desfășurate la clasă; mese rotunde pe secțiuni și, la sfârșit, o dezbateri conclusivă cu participarea tuturor participanților; lansări de carte; ateliere, neconvenționale. În acest fel se acoperă nu numai sensul actual al termenului „simpozion” („discuție organizată, pe baza unor scurte expuneri asupra unei teme literare, filosofice, științifice etc. de actualitate, purtate de câțiva vorbitori în fața și cu participarea publicului”), ci și cel din vechi – discuții variate, care, chiar dacă nu au loc la sfârșitul unui banchet, se poartă într-o atmosferă sărbătorească.

Temele simpozionului ar putea servi pentru o cercetare viitoare a istoriei reformei de după 1990 la limba și literatura română și asupra feedback-ului practicienilor la schimbările din sistem: *Textul literar. Competențe interpretative și evaluare* (2000); *Literatura în manuale și în școală* (2001); *Inter-, pluri-, transdisciplinaritate* (2002); *Literar/nonliterar* (2003); *Lectura. Repere actuale* (2004); *Textul și contextul* (2005); *Valori formative în literatura pentru copii și tineri* (2006); *Evaluarea. Reușite și limite* (2007); *Scrierea personală și creativă. Scrierea despre text* (2008).

Iată câteva date concrete: lucrările simpozionului s-au desfășurat până în 2002 în parteneriat cu Centrul Educația 2000⁺, iar din 2003, cu Departamentul pentru Pregătirea Profesorilor (DPPD) și Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației de la Universitatea *Babeș-Bolyai*. În 2007, s-a încheiat

un parteneriat cu Editura Paralela 45.

De-a lungul anilor, au participat la simpozion peste 1500 de profesori practicieni din majoritatea județelor țării. Alături de profesori de limba și literatura română, au fost prezenți, în funcție de temele discutate, învățători și profesori de alte specialități, în special de limbi moderne și de științe sociale

În cadrul celor zece ediții:

- s-au susținut peste 45 de conferințe ale unor universitari sau specialiști în domeniul educației;
- peste 120 de ateliere;
- peste 530 de comunicări pe teme didactice și de specialitate, în cadrul unor grupuri de discuții;
- 10 dezbateri pe teme majore și actuale referitoare la statutul și specificul disciplinei Limba și literatura română;
- 9 anchete pe teme educaționale și de specialitate;
- 5 sesiuni de postere;
- au fost prezentate peste 100 de proiecte și activități derulate în școli, de către profesorii participanți la simpozion;
- 10 standuri de carte didactică;
- au avut loc peste 20 de lansări de carte didactică și școlară, printre care și revistele „Perspective” și „Revista cercurilor de lectură”;
- în cadrul Simpozionului, au fost lansate 2 proiecte de cercetare didactică (în 2002, „Cultivarea valorilor și atitudinilor prin intermediul literaturii”, iar în 2004, „Proiectul Cercuri de lectură”);
- au fost favorizate cel puțin 25 de parteneriate între școli din România, ca urmare a întâlnirii în cadrul simpozionului a profesorilor de română din școlile respective.

La manifestări, au fost prezenți constant inspectori generali și directori de resurse umane din cadrul MECST (Nicolae I. Nicolae, Adrian Costache, Miorița Got, Mina Maria Rusu, Eugenia Popescu), membri ai Serviciului Național de Curriculum și de Evaluare și Examinare (Mihail Stan, Florin Ioniță, Florentina Sâmihăian), directorul executiv al Centrului Educația 2000+, Alexandru Crișan, directoarea școlilor de vară organizate de Fundația Educația 2000+, Otilia Păcurari, directorul DPPD Cluj, Adrian Opre, universitari din principalele centre universitare din România (de la București: Paul Cornea, Liviu Papadima, Ion Bogdan Lefter, Simona Popescu, Ioana Pârvolescu, Mircea Vasilescu, Mircea Martin; de la Cluj: Alina Pamfil, Mircea Borcilă, Sanda Cordoș, Ioana Both, Vistian Goia, Mircea Muthu, Ion Pop, Ștefan Borbely, Ruxandra Cesereanu; de la Iași – Al. Călinescu; de la Timișoara – Doina Comloșan, de la Brașov – Andrei Bodiș, Caius Dobrescu, de la Oradea – Ion Simuș), dar și specialiști veniți din străinătate (de la Paris – Basarab Nicolescu, din Olanda – Anca Manoliu). De asemenea, au fost prezenți constant autori de manuale și reprezentanți ai editurilor cu profil educațional.

Ca urmare a implementării activităților simpozionului, au fost atinse următoarele rezultate:

- publicarea volumului cu lucrările simpozionului, volum intrat în bibliografia obligatorie a examenelor de titularizare și a celor pentru obținerea gradelor didactice;
- diseminarea informațiilor dobândite la Simpozion de către profesorii participanți;
- diseminarea informației către profesorii care predau limba română în afara granițelor țării;
- sensibilizarea factorilor de decizie în legătură cu problemele predării disciplinei;
- consultarea factorilor de decizie și a specialiștilor în privința elaborării unor strategii de predare, învățare și evaluare;
- crearea de sinergii între programele, în desfășurare, ale asociației;
- identificarea unor noi teme de reflecție și lansarea discuțiilor și, de asemenea, lansarea de noi programe.

Cea de-a zecea ediție a Simpozionului de didactică ANPRO are în centrul discuțiilor, nu întâmplător, una dintre cele mai sensibile probleme ale disciplinei – *Canonul literar școlar*, privit sub două aspecte: canon al formelor și listă de autori și texte.

Canonul literar actual a fost impus odată cu noile programe din jurul lui 2000. El este numit astfel numai în programele de liceu. La gimnaziu, se vorbește doar de obligativitatea studiului aprofundat al unor „autori clasici”. La liceu, canonul este alcătuit dintr-un nucleu „tare”: o listă de 17 autori care acoperă un secol de literatură română: 7 prozatori (Ion Creangă, Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, Marin Preda); 6 poeți (Mihai Eminescu, G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Nichita Stănescu); 2 dramaturgi (I.L. Caragiale, Marin Sorescu) și 2 critici literari (Titu Maiorescu și Eugen Lovinescu), fiecare cu cel puțin un text. În ce privește formele, în programa de bacalaureat sunt menționate următoarele: basmul cult, nuvela și romanul, cunoscute ca „aspecte esențiale ale speciei narative” ilustrate. În cazul ultimului, se precizează, în afară de apartenența la gen, și evoluția lui. Același lucru e valabil și pentru poezie. La dramaturgie intră „comedia; texte dramatice care să ilustreze aspecte specifice și diferite ale genului și ale evoluției acestuia”. Tot în programa de bacalaureat se face specificarea că textele literare la prima vedere pot

aparține „atât autorilor canonici, cât și altor autori”. Programele, axate pe formarea de competențe, dau libertatea ca, pentru atingerea lor, să se poată folosi și alți autori, însă există precizarea obligativității studierii unui număr minim de texte aparținând autorilor canonici. Astfel, între cele 6-8 texte literare de bază, destinate studiului aprofundat pentru fiecare clasă de gimnaziu, „vor fi incluse în mod obligatoriu și fragmente din operele scriitorilor clasici (n.n.: nu există o descriere a termenului „clasic”, dar se poate înțelege că este vorba despre autorii canonici) ai literaturii române” (vezi *Programe școlare, Limba și literatura română, Clasele a V-a – a VIII-a*, București, 2009). Situația se repetă în ciclul inferior al liceului când, pentru clasele IX-X, există prevederea: „cel puțin jumătate dintre textele literare propuse pentru studiu [...] vor fi selectate din opera scriitorilor canonici”. În schimb, programele sunt mai generoase în cazul recomandărilor de conținuturi la clasele superioare ale liceului – de ex., în clasa a XI-a, la romantism se recomandă pentru studiu 3 texte din Eminescu și 1 text la alegere din „romantismul pașoptist: Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu, Costache Negruzzi ș.a.” sau pentru romanul experienței se recomandă *Nuntă în cer*, *Maitreyi* de Mircea Eliade, *Întâmplări din irealitatea imediată* de Max Blecher etc., texte aparținând unor scriitori necanonici (vezi *Programa pentru clasa a XI-a. Limba și literatura română*, București, 2006).

De această libertate, proaspăt cucerită, se vor folosi autorii de manuale, care vor încerca să impună alte texte decât cele deja „clasicizate” din autorii canonici, să se deschidă spre literatura contemporană sau chiar să introducă, destul de timid însă, texte din literatura universală. Aceeași libertate o au și profesorii, care pot să-și impună până la un punct propriul canon.

Însă, așa cum s-a văzut, nu e ușor ca, odată obținută această libertate, să știi să te bucuri de ea, ieșind din limitele impuse atât de rutină, cât și de grilele examenelor de evaluare; să poți să adecvezi studiul literaturii la finalitățile școlii ori, într-o perioadă în care nu s-au încheiat „revizuirile” începute acum 20 de ani, să găsești un echilibru între etic și estetic, între ce păstrezi și spre ce te deschizi. De aici și problemele propuse pentru dezbateri: „Canonul instituțiilor culturale și canonul instituției școlare. Dinamică. Mize. Impact. Limite. Dispute”.

Ca la edițiile precedente, plenurile (capitolul I) au orientat discuțiile. O primă problemă a fost cea a definirii canonului („ca listă de autori «autorizată» și «investită» cu o «autoritate» transindividuală, bucurându-se, în principiu, de o largă adeziune”) și a factorilor care contribuie la „facerea” lui (Paul Cornea, *Despre canon. Întrebări și ipoteze*). O alta a fost cea a dinamicii canonului estetic și a necesarelor revizuirii (Ion Simuț, *Canonul și revizuirile*). A treia – a relației dintre canonul estetic/critic, pe de o parte, și cel curricular, pe de alta (Mircea Martin, *Canonul și valorile*). S-a vorbit și despre un alt tip de relație, cea dintre patrimoniu și canonul literar școlar (Alina Pamfil, *Patrimoniul și canonul literar în școala românească Forme de prezență*). „Bătălia” canonică de după 90 și asaltul postmoderniștilor asupra manualelor au fost obiectul unei alte intervenții (George Ardeleanu, *Canon didactic/canon critic: un „război” inevitabil*). Despre presiuni (dinspre istoria, teoria și critica literară), distorsiuni (neselectarea în canonul școlar a unor autori de referință) și opțiuni vorbesc două autoare de manuale (Elisabeta Lăsconi Roșca, Carmen-Ligia Rădulescu, *Canonul ca joc riscant: presiuni, distorsiuni, opțiuni*). În sfârșit, se ridică și problema unei posibile luări în considerare de către instituția școlară a unui așa-numit „canon al cititorului”.

Capitolele II și III se opresc asupra celor mai adecvate strategii didactice pentru tratarea textelor/autorilor canonici și a formelor canonice. Capitolul IV are în centru activități extrașcolare din cadrul cercurilor sau atelierelor care permit o selectare a textelor, dincolo de listele canonice școlare, în scopul realizării unei *lecturi de plăcere*. În capitolul V se propun „revizuirii” ale canonului școlar prin includerea altor autori. Capitolul VI, *Puncte de vedere*, este cel mai bine reprezentat. Cuprinde prelucrări ale unor chestionare ori anchete care testează reacția elevilor față de scriitorii canonici sau se opresc asupra punctelor vulnerabile ale canonului școlar actual. De aici, necesitatea unor dezbateri cu implicarea deopotrivă a criticilor și practicienilor la o viitoare revizuire a canonului școlar.

În ultimele două capitole, sunt descrise ateliere ori postere. Diferite ca formă, ca problematică, ele se înscriu însă într-unul sau altul dintre capitolele precedente.

Postfața, *Forme ale canonului școlar: alegeri posibile*, este înregistrarea ultimei dezbateri cu caracter conclusiv a simpozionului.

Monica Onojescu